

СЕКЦІЯ 2

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ РІЗНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

УДК 159.9

Олена Олександрівна ЄВДОКІМОВА,

завідувач кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ЦІЛЕСПРЯМОВАНА СИСТЕМА

Процес професійної підготовки правоохоронців розглянуто як соціальну інституцію, розвиток і функціонування якої обумовлені усіма чинниками й умовами існування суспільства в цілому: економічними, політичними, соціальними, культурними й іншими. У контексті теорії Акоффа й Емері, професійну підготовку правоохоронців розглянуто як цілеспрямовану систему. Важливими наслідками цілеспрямованості є наявність у системи таких її властивостей, як активність, динамічність, самоорганізація, самовідтворення.

Ключові слова: професійна підготовка; цілеспрямована система; самоорганізація; самовідтворення.

Європейські дослідники Т. Фелтес та Р. Піс підкреслюють важливість концептуалізації вимог до підготовки правоохоронців та вказують на те, що моделі поліцейської освіти мають містити: чіткі цілі; суспільно-орієнтований зміст навчальних програм; і відповідний метод, щоб полегшити перехід від правоохоронної діяльності до співпраці з громадськістю [2; 6].

Освіта як результат може виявлятися у двох планах. Перший — образ того результату, який має бути отриманий конкретною освітньою системою і зафіксований у формі освітнього стандарту. Другий план існування результату освіти — це сама людина, що пройшла навчання й професійну підготовку у певній освітній системі. Її досвід як сукупність сформованих інтелектуальних, особистісних, поведінкових якостей, знань і вмінь дозволяє їй адекватно діяти на цій підставі у будь-якій ситуації.

На основі ідей Р. Акоффа й Ф. Емері про цілеспрямовані системи, ми пропонуємо розглядати процес професійної підготовки фахівця як цілеспрямовану систему [1]. Доречність такого припущення обумовлена цілеспрямованою природою психічного: «Світ психічного характеризується тим, що в ньому відбувається не тільки відтворення будь-яких істотних властивостей, але й постійне породження нового, у силу того, що жива істота є системою, що переслідує цілі» [1, с. 45]. Оскільки головними дійовими особами педагогічного процесу є носії психічного (педагог, курсанти або студенти), то «постійне породження ними нового» означає процес їхнього психічного розвитку. При цьому сам розвиток також виступає як цілеспрямований процес. Особливість цілеспрямованої системи полягає в тому, що вона завжди досягає цілей і саме це робить її функціонування успішним. Важливими наслідками цілеспрямованості є наявність у системи таких її властивостей, як активність, динамічність, самоорганізація, самовідтворення.

Активність процесу професійної підготовки як цілеспрямованої системи спрямована на зміну як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. У зовнішньому середовищі процес професійної підготовки тісно взаємодіє із системами «практика», окремими випадками якої є системи «правоохоронна діяльність», і «наука», у тому числі «право як наука». Щодо системи «правоохоронна діяльність» - процес професійної підготовки обслуговує її потреби у кваліфікованих кадрах. Зміни у внутрішньому середовищі стосуються психічного розвитку суб'єктів процесу професійної підготовки.

Динамічність процесу професійної підготовки як цілеспрямованої системи передбачає постійну зміну внутрішніх станів системи, тобто зміну цілей її функціонування, педагогічних завдань, відновлення наукової й навчальної інформації, удосконалення методів і форм підготовки, рівня підготовленості курсантів і педагогічної майстерності викладачів.

Самоорганізація процесу професійної підготовки припускає можливість його відтворення, удосконалення й саморозвитку як складної динамічної системи. Важливою властивістю цілеспрямованої системи є *самовідтворення*. Результатом функціонування процесу професійної підготовки є фахівець, якого теж можна представити у вигляді цілеспрямованої системи. З іншого боку держава і правоохоронна система завжди пов'язані між собою як сіамські близнюки: змінюється держава - автоматично змінюються на цілі та засоби діяльності правоохоронної системи, а, відповідно й на настановлення у системі професійної підготовки фахівців [3;5]. У зв'язку з тим, що нестійкість, нестабільність і нерівноважність відносяться до фундаментальних характеристик світобудови, у тому числі до будь-якої людської й соціальної взаємодії, логічним буде вважати, що всі вони є справедливими й для процесу професійної підготовки в цілому й для головних його суб'єктів - курсантів і викладачів. А якщо й педагогічний процес, і людина мають наведені характеристики, отже, вони належать до класу систем, що самоорганізуються.

При цьому зосередити увагу потрібно на виявленні умов, за яких система набуває цілеспрямованості. Перша з них випливає із самого поняття цілеспрямованості. Необхідною умовою забезпечення цілеспрямованості системи професійної підготовки є *наявність низки цілей* навчання й виховання як перспективних (стратегічних), так і найближчих (тактичних). Під цілями (мішенями) ми перш за все розуміємо розгортання так званої моделі фахівця або, як прийнято її називати, кваліфікаційної характеристики. Вимоги до демократичних засад поліцейської діяльності (професіоналізм, відповідальність, законність), зазначає О. Маренін, забезпечують потенційну основу для розуміння того, як *націленість* на поліцейську освіту може сприяти навчанню і розвитку співробітників поліції на всіх рівнях поліцейської ієрархії і визнання практичної користі «цінностей» як двигунів реформи поліції [4, р. 109].

Другою необхідною умовою цілеспрямованості системи професійної підготовки є наявність у її головних суб'єктів — викладачів і курсантів — *можливості обирати* як цілі, так і способи їхнього досягнення. Третьою умовою існування цілеспрямованої системи професійної підготовки є усвідомлення всіма його суб'єктами *значущості цілей, що обираються*. Звідси випливає й четверта умова цілеспрямованості системи професійної підготовки. Тільки значуща для суб'єкта ціль спонукає його до активної діяльності, тобто виконує власне мотивуючу функцію. Отже, постає питання про створення потужної *мотиваційної основи* діяльності суб'єктів процесу професійної підготовки — курсантів і викладачів.

Такими є умови забезпечення цілеспрямованості системи професійної підготовки. Однак із практичної точки зору важливим є знання не тільки самих умов, але й способів їхньої реалізації. Саме ця, практична сторона стає вирішальною в ході втілення задуму. Водночас виникає багато суто практичних питань. Наприклад, що являє собою перелік цілей? Чим обумовлюється можливість операції вибору? Як домогтися усвідомлення значущості цілей викладачами й курсантами? За допомогою яких засобів можна домогтися створення потужної мотиваційної основи навчальної діяльності? Нарешті, якою може бути прогнозована якість результатів функціонування такої цілеспрямованої системи, тобто, що будуть являти собою в якісному відношенні її випускники? На наше тверде переконання, саме психологічне забезпечення процесу професійної підготовки правоохоронців може стати запорукою забезпечення умов цілеспрямованості процесу професійної підготовки та надати обґрунтовані відповіді на ці питання.

Відповідь на перші два питання лежить у площині аналізу взаємодії системи професійної підготовки з «практикою» .

Результати виконання всіх умов цілеспрямованості будуть полягати у виробленні у курсантів здатностей до *самостійної* постановки цілей діяльності, *усвідомлення суті* своєї діяльності (навчальної — у ЗВО, професійної — на робочому місці), до множинного *вибору* засобів і способів досягнення професійно й особистісно значущих цілей.

При цьому випускник виявляється здатним до усвідомлення змісту своєї діяльності, і це робить його самодостатнім. Як відзначалося вище, вибір завжди є тісно пов'язаним з

відповідальністю. Навчання, яке сфокусовано на вирішенні проблем, критичному мисленні та міжособистісному спілкуванні, забезпечить сучасних правоохоронців таким набором професійних навичок, який допоможе їм більш ефективно справлятися з тими подіями, які повсякденно виникають у професійній діяльності поліцейських. Таким чином, перед нами самостійна, творча, вільна й самодостатня людина, розвиток якої можливо здійснити в межах цілеспрямованого процесу професійної підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Расселл, Л. Акофф, Фред, Э. Эмери, Ф. (1974). О целеустремленных системах: пер. с англ. М., «Сов. радио», 272.
2. Feltes, T. (2002). Community-oriented policing in Germany. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 25, 1, 48-59.
3. Hudson, D. (2014). Building trust between communities and local police. The WHITE HOUSE: site 01.12.2014. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/blog/12/01/building-trust-between-communities-and-local-police>
4. Marenin, O. (2005). Building a global police studies community. *Police Quarterly*, 8, 1, 99-136.
5. Paterson, C. A. (2015). Review of Police–Academic Educational Collaborations. *Collaborative Policing: Police, Academics, Professionals, and Communities Working Together for Education, Training, and Program Implementation*, CRC Press, 119-137.
6. Peace, R. (2006). Probationer training for neighborhood policing in England and Wales. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 29, 2, 335-346.

Одержано 28.02.2023

УДК 371.322:378.126

Андрій Олександрович КУЧЕРЯВИЙ,

*професор кафедри військової психології та педагогіки Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор педагогічних наук, професор;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0510-4864>*

ПРОВІДНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАРУБІЖНИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ЧИННИКИ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА КУРСАНТІВ (СЛУХАЧІВ)

Висвітлено низку характеристик навчальних занять у зарубіжних закладах військової освіти, які є певним чином відмінними від аналогічних характеристик навчальних занять у вітчизняній військовій школі. Визначено який їх виховний вплив на курсантів чи слухачів.

Ключові слова: навчальне заняття, виховання, військовий заклад освіти, військовослужбовці.

З метою вивчення кращого досвіду проведення навчальних занять у військових закладах освіти зарубіжних країн колективом науковців Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка проведено опитування осіб з числа українських військовослужбовців, які мали досвід навчання у таких закладах. Упродовж січня та лютого 2023 року більше трьох десятків колишніх слухачів різноманітних курсів підвищення кваліфікації чи курсів початкової або спеціальної підготовки в Естонії, Болгарії, США, Швеції, Канаді та в інших країнах світу схарактеризували відвідані ними заняття з огляду на різні аспекти їх організації та проведення, у тому числі, щодо:

- загальної характеристики перебігу та структури заняття;
- характеристики взаємодії та комунікативної поведінки учасників заняття;
- характеристики педагогічного інструментарію.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що практика проведення навчальних занять за кордоном дещо відрізняється від традиційної практики проведення навчальних занять в